

MILJØTJENESTENS
Årsberetning 2007

Miljøtjenestens Årsberetning 2007

Ansvarshavende: Per Quaade

Redaktør: Susanne Skavn

Tekst: Per Quaade, Dorte Salomonsen,
Ghita Juhl Lentz, Marianne Sylvest,
Frank Olesen, Pernille Bondo Harders,
Lis Vallentin, Malene Enderberg
og Susanne Skavn

Layout: Siri Reiter

Fotos: Miljøtjenesten

Tryk: Vester Kopi

„Miljøtjenestens årsberetning 2007“
er trykt på Optiimage, svanemærket papir

INDHOLD

	Side
PÅ VEJ MOD EN BÆREDYGTIG FREMTID	4
MILJØTJENESTEN	6
MILJØTJENESTENS ØKONOMI	6
VÆSENTLIGE AKTIVITETER I MILJØTJENESTENS REGI I 2007	7
MILJØTJENESTEN ER KOMMET PÅ KØBENHAVNERNES LANDKORT	8
NATURFAGSSATSNING – OGSÅ FOR PIGER	10
EN TUR TIL ARKTIS	11
MASSER AF INSPIRATION	12
HALETUDES FORUNDERLIGE FORVANDLING	14
GRØN VISION – GRØN INSTITUTION	16
BØRNEHAVER OG MILJØ	18
NATURVÆRKSTEDET KLØVERMARKEN	20
ENERGI- & VANDVÆRKSTEDET	22
ØRESUNDSMILJØSKOLEN	25
BIOLOG FOR EN DAG	26
ON-LINE BOOKNING	27
OFFENTLIGE ARRANGEMENTER	28
MILJØTJENESTENS MEDARBEJDERE 2007	30
MILJØTJENESTENS STYREGRUPPE 2007	31
MILJØTJENESTENS SAMARBEJDSPARTNERE 2007	31

På vej til Store Inspirationsdag i Søndermarken

PÅ VEJ MOD EN BÆREDYGTIG FREMTID

Miljøtjenesten har udviklet en række pædagogiske aktiviteter, der er med til at styrke københavnske børn og unges viden om bæredygtighed og deres egne konkrete handlemuligheder for at styrke bæredygtigheden.

Her oplever børn og unge ved selv at eksperimentere, stille spørgsmål og få oplevelser med naturen tæt ind på kroppen mange forskellige aspekter af miljø og natur. Igennem aktiviteterne får de mulighed for at se og lære om forskellige miljøproblemer og om hvilke handlemuligheder, der er, og ikke mindst hvad vi kan gøre for at løse de mange miljøudfordringer, som et moderne storbyfund står over for i dag.

Miljøtjenesten har udviklet og driver tre arbejdende miljøskoler:

- Naturværkstedet Kløvermarken
- Energi- & Vandværkstedet
- Øresundsmiljøskolen.

Miljøskolerne danner i dag rammen om mange af Miljøtjenestens pædagogiske aktiviteter. De enkelte miljøskoler tilbyder en række aktiviteter, der er målrettet de enkelte alderstrin. For folkeskoleeleverne er der blevet udviklet aktiviteter og undervisningsforløb med særlig fokus på de naturvidenskabelige fag. „Børnehaver og Miljø“ tilbyder en række lære- og oplevelsesrige forløb, så børn i de københavnske daginstitutioner på en god og udbytterig måde får kendskab til natur- og miljøområdet. „Grøn vision – Grøn institution“ inddrager også miljø og natur i de daglige aktiviteter i institutionen og i lokalområdet med tilknytning til institutionens miljøledelsesarbejde.

Klima på skemaet

København tager klimaproblematikken alvorligt og arbejder målrettet på at skabe en Miljømetropol, dvs. en hovedstad, hvor bæredygtighed og miljøhensyn er en naturlig del af københavnernes

hverdag, og hvor den enkelte borger aktivt tager et medansvar for den globale miljøudvikling.

Som en del af Københavns klimasatsning er det i de kommende år vores ønske at gøre en hel særlig indsats overfor børn og unge, så klimaet kommer på skemaet hos alle børn og unge i København. Allerede nu er der fuld fart på at udbygge Miljøtjenestens tilbud, udvikle undervisningsmaterialer til folkeskolen og pædagogiske materialer til børnehaverne om klimaproblemstillinger. Det er vores mål at satse intensivt på at opkvalificere københavnske børn og unges faglige forståelse af klimaproblematikken og øge deres kompetencer, så de bliver i stand til at forholde sig til klimaspørgsmål og tage aktivt del i debatten. Der arbejdes i øjeblikket blandt andet på at etablere et klimalaboratorium samt et klimaværksted, som er en særlig mobil undervisningsenhed, der kan turnere rundt på byens skoler. Dertil kommer udviklingen af et webbaseret, interaktivt, communitybaseret undervisningsforløb om klima rettet mod de ældste folkeskoleskoleklasser, særlige undervisningsforløb, der sætter fokus på innovativ læring i forhold til grøn teknologi og et særligt klimaprogram for de yngste københavnere „Klima og naturvidenskab i børnehøjde.“

Bo Asmus Kjeldgaard

Bo Asmus Kjeldgaard
Borgmester
Børne- og Ungdomsforvaltningen

Huller i ozonlaget, global opvarmning og en lang række andre klima og miljøproblemer er nogle af de største udfordringer vi står over for i vores tid. Børnene her i København skal klædes ordentligt på til at varetage den opgave, der venter dem i fremtiden. Derfor er det også særdeles vigtigt, at børn allerede fra en tidlig alder bliver opmærksomme på, at de har indflydelse på omgivelserne, og at de selv kan gøre en forskel. Netop kombinationen af konkret faglig viden og de store sanseindtryk - leg og læring i grønne omgivelser giver børnene et uvurderligt udbytte og pædagogerne ny inspiration og gode ideer til det videre miljøarbejde hjemme i institutionen.

Målet med alle Miljøtjenestens aktiviteter er at give børn og unge en større forståelse for at passe på vores ressourcer og miljøet som helhed.

Samtidig er en af Miljøtjenestens mest fornemme opgaver at være med til at skabe en ny generation af miljøbevidste borgere i København. Miljøtjenestens tilbud er helt unikke, så benyt jer af dem!

Rigtig god fornøjelse.

Klaus Bondam

Klaus Bondam
Borgmester
Teknik- og Miljøforvaltningen

MILJØTJENESTEN

Miljøtjenestens overordnede formål er at give børn og unge en større forståelse for miljøet, lyst til at værne om vores ressourcer og miljøet, og bidrage til at skabe en ny generation af miljøbevidste borgere i København. Miljøtjenestens mål er:

- Udvikling af besøgsordninger på relevante miljøinstitutioner m.fl. samt sikring af høj pædagogisk og faglig kvalitet på ekskursioner og andre aktiviteter i forbindelse med pædagogiske besøg
- Udvikling og udarbejdelse af undervisningsmaterialer og -aktiviteter i samarbejde med de involverede virksomheder, institutioner, kontorer, værker m.fl.
- Udvikling og drift af fælles booknings- og oplysningscentral for børnehaver, skoler, fritidshjem/ klubber m.fl. for at sikre en hensigtsmæssig, klar kommunikation mellem aktivitetssted og brugere
- Udvikling og gennemførelse af efteruddannelse og kurser for lærere og pædagoger samt personale på besøgsstederne, f.eks. rundvisere og pladsmænd
- Sikring af evaluering, opfølgning af kampagner, initiativer, aktiviteter samt sikring af højt informationsniveau omkring alle vigtige undervisnings- og oplysningstiltag på miljøområdet i samarbejde med andre Agenda 21 aktiviteter i kommunen

Miljøtjenesten er funderet i to forvaltninger, nemlig Børne- og Ungdomsforvaltningen og Teknik- og Miljøforvaltningen.

MILJØTJENESTENS ØKONOMI

Miljøtjenestens økonomi er sammensat således, at de to forvaltninger i 2007 betaler basisudgifter på ca. 3 mill. kr.. Disse midler betaler de centrale aktiviteter som ledelse, administration af bookningsdatabase, information, website, centrale udviklingstiltag, deltagelse i kommunale kampagner o.l.. Dertil kommer de pædagogiske aktiviteter på de eksperimenterende miljøskoler: Øresundsmiljøskolen, Energi- & Vandværkstedet og Naturværkstedet samt en række andre aktiviteter.

I forbindelse med de større undervisnings- og formidlingsaktiviteter Miljøtjenesten deltager i, eller er initiativtager til, er der som hovedregel knyttet en eller flere samarbejdspartnere, der finansierer hele eller betydelige dele af udviklings og driftsudgifterne. Som eksempel kan nævnes samarbejdet med Københavns Energi om Energi- & Vandværkstedet i Valby.

Miljøtjenesten har yderligere i 2007 modtaget midler fra visse puljer og Tips- og Lottomidlerne til specifikke tiltag og pilotprojekter.

VÆSENTLIGE AKTIVITETER I MILJØTJENESTENS REGI I 2007

- Drift og udvikling af Energi- & Vandværkstedets aktiviteter
- Drift og udvikling af Naturværkstedets aktiviteter
- Drift og udvikling af Øresundsmiljøskolens aktiviteter
- Drift og udvikling af børnehaveaktiviteter i forbindelse med de eksperimenterende miljøværksteder/ skoler
- Drift og udvikling af Grøn vision – Grøn institution for daginstitutioner og i relation til miljøledelsesarbejdet
- Deltagelse i udvikling og gennemførelse af Faglighed For Alle i forbindelse med naturfagssatsningen
- Grøn skolekonsulent aktiviteter på folkeskoler i København
- Deltagelse i diverse kommunale miljøaktiviteter, f.eks. Dogme 2000 og Miljøfestival 2007
- Fortsat udvikling af samarbejder med miljøinstitutioner og byøkologiske tiltag
- Gennemførelse af en række store familiearrangementer, f.eks. det årlige Sildemarked på Øresundsmiljøskolen, åbent hus arrangementer på Energi- & Vandværkstedet og Naturværkstedet og Miljøfestival 2007 m.fl.
- Udviklingsprojekt vedrørende Vedvarende Energi
- Pilotprojekt vedrørende Børn, Miljø og Sundhed
- Internationalt netværksprojekt vedrørende marine naturskoler omkring Østersøen
- Pilotprojekt vedrørende sprogudvikling hos to-sprogede småbørn

Sejlads i Københavns Havn

MILJØTJENESTEN ER KOMMET PÅ KØBENHAVNERNES LANDKORT

Ud over de daglige aktiviteter og forløb for børn og unge deltager Miljøtjenesten også i en lang række pædagogiske dage, kurser og rundvisninger af grupper og delegationer fra ind- og udland.

Gennem de senere år har børn og voksne fra København og omegn desuden taget rækken af offentlige arrangementer til sig og flittigt deltaget i de mange arrangementer, der har budt på spændende oplevelser og lærerige miljø- og naturaktiviteter rundt omkring i storbyen.

Øresundsmiljøskolen har gennem flere år deltaget i Kulturnatten og adskillige familier har gjort det til en fast tradition, at besøge den gamle bastion på denne mørke efterårsaften. Fuldt af forventning

stod flere familier i år og ventede på at Kulturnatten blev skudt i gang, så de hurtigst muligt kunne komme ud i waders og undersøge, hvordan det står til med dyrelivet i de københavnske kanaler.

Det årligt tilbagevendende sildemarked, hvor man kan mærke historiens vingesus og hvor børn og voksne i fællesskab lærer om, hvordan København blev grundlagt er også blevet et fast indslag i aktivitetskalenderen for mange københavnere. Nye familier kommer til, efterhånden som det rygtes, hvor sjovt og spændende det er, at bruge en lørdag eller søndag i en af storbyens grønne oaser.

Også naboerne til Energi- & Vandværkstedet ser frem til de weekender, hvor det gamle vandværk i

Jernet skal opvarmes inden der smedes

Lis Vallentin forrest til venstre ved præmieoverrækkelsen

Valby slår dørene op og inviterer indenfor. Rækken af vindmøller og de karakteristiske kupler på taget af Energiværkstedet pirrer nysgerrigheden og de, der allerede én gang har haft mulighed for at eksperimentere med vand og energi, sejle på Damhussøen eller boltre sig i det store udendørs anlæg vender tilbage med familien igen og igen. En familie fra Falster blev så begejstret for stedet, at de to gange i løbet af 2007 tog den lange tur for at lege og blive klogere på vandet og energiens forunderlige verden.

Mange københavnske institutioner, skoler og familier har fået øjnene op for Naturværkstedet Kløvermarken, og de bruger flittigt miljøskolens naturlegeplads og de mange små værkstedet rundt om på grunden. En række interessegrupper og tilfredse brugere af Naturværkstedet har været så glade for stedet og for det pædagogiske arbejde, der finder sted her, at de i 2007 slog sig sammen og bevirkede at Naturværkstedets pædagogiske leder Lis Vallentin fik en påskønnelsespris for sit unikke arbejde og engagement med at vække de mindre børns interesse for natur og miljø.

Isdråben tager form

NATURFAGSSATSNING – OGSÅ FOR PIGER

2007 har stået i Naturfagssatsningen tegn. Miljøskolerne er dels blevet brugt i forbindelse med afholdelse af efter- og videreuddannelse i naturvidenskabelige fag for lærere og pædagoger og dels har alle tre miljøskoler udviklet helt nye naturfaglige undervisningsforløb som en del af Københavns Kommunes ambitiøse satsning „Faglighed for Alle“.

Miljøskolerne arbejder målrettet med at gøre naturfagene mere spændende for pigerne især, så

de kan klare sig lige så godt som drengene til naturfagseksamen og samtidig vække deres interesse for at søge ind på de naturvidenskabelige videregående uddannelser. Øresundsmiljøskolen har i 2007 derfor sat særlig fokus på „Piger og Naturfag“ med undervisningsforløbet „Biolog for en dag“ for 7. klassetrin og Energi- & Vandværkstedet har i 2007 udviklet to eksemplariske forløb med henholdsvis „Naturvidenskab & Piger“ samt „Naturvidenskab & Teknologihistorie“.

EN TUR TIL ARKTIS...

Af en deltagende lærer på åbent hus arrangement på Energi- & Vandværkstedet i forbindelse med Dansk Naturvidenskabsfestival

Spændingen var stor, da mine begejstrede elever fra 3.a. konkurrerede om, hvis isbjerg der var det hurtigste gennem det kolde ishav på Energi- & Vandværkstedet. Ved afslutningen på den nervepirrende konkurrence udbrød Peter: „Jamen, hvordan kan isbjerge overhovedet flyde på vandet? Dette og mange andre spørgsmål var der rig mulighed for at få svar på i det iskolde værksted for enden af ishavet. Her kunne eleverne måle rumfang, veje vand og is og undersøge, hvorfor isbjerge flyder.

På bordet ved siden af sad nogle af pigerne og tegnede lyserøde isbjerge, mens drengene konkurrerede højlydt om, hvem der i længst tid kunne holde sine hænder i spandene med isvand. „Åhhh, hvor er det sygt koldt” skreg den stolte Jonas, da han vandt den lille konkurrence. Herefter fik klassen mulighed for at hugge et stykke is af en stor isblok for at studere dens nedsmeltning under mikroskoper.

Grunden til vores besøg var, at vi i uge 39 havde fokus på naturvidenskab på skolen i anledning af Dansk Naturvidenskabsfestival. Årets tema var vand og is. Da vi hørte om arrangementet på Energi- & Vandværkstedet, synes jeg at det var oplagt at give eleverne en dag blandt miljøskolens mange spændende aktiviteter.

Langs ishavets bred stod andre elever og kæmpede med at bygge diger, der skulle rede en bondegård fra oversvømmelse. Eleverne skulle selv skaffe vand til oversvømmelsen ved at bruge den flotte Archimedes-snegl og skulle udtænke en plan for, hvordan de bedst kunne beskytte gården mod den truende oversvømmelse. En fin øvelse, der satte en snak i gang om den globale opvarmning, polerne der smelter og hvordan man i fremtiden kan beskytte de lavtliggende lande, som er truet af oversvømmelse.

Senere bevægede vi os indenfor på Vandværkstedet. Her fik eleverne indblik i, hvor vi får vores drikkevand fra, hvor meget vand vi bruger, og hvordan vi kan spare på det. De fik også øjnene op for kloakkens underjordiske verden, en verden mange ikke havde tænkt på eksisterede. På en stor model kunne eleverne tænde for regnvand og spildevand fra lejligheder og tydeligt følge med i, hvordan vandet samles i den underjordiske kloak og løber ud i havet efter en tur på rensningsanlægget. Modellen gav eleverne et tydeligt billede af, hvordan mere regnvejr i forbindelse med klimaforandringer kan få kloakkerne til at flyde over.

Mere udfordrende blev det, da de selv skulle kravle ned gennem et kæmpe toilet og selv udforske kloakkens hemmeligheder. „Aaaadddd her stinker af lort!” skreg en meget skeptisk pige fra klassen, da hun noget modvilligt endelig bevægede sig gennem de store kloakrør og hilste på kloakkens beboere – rotterne.

Ude i den store gård kunne eleverne bevæge sig ind det spektakulære Vejr-værksted, hvor de selv kunne danne vanddamp, se dampen stige op til „is-skyen”, der begyndte at regne ned i „søen” og i det hele taget følge med i vandets kredsløb.

Inden vi skulle tilbage til skolen, fik vi mulighed for at beundre den dygtige kunstner omdanne en stor kedelig isblok til en meget smuk regndråbe med Energi- & Vandværkstedets logo inden i. Den store dråbe så så dejlig ud, at eleverne ikke kunne få fingrene fra den. Ja, nogle elever synes ligefrem at den så så indbydende ud, at de måtte slikke på den – med en øm tunge til følge!

Dagen var en stor succes og det er bestemt ikke sidste gang, jeg tager en klasse med på besøg på Energi- & Vandværkstedet i forbindelse med Dansk Naturvidenskabsfestival!

MASSER AF INSPIRATION

I efteråret dannede Søndermarken rammen for „Store Inspirationsdag”, et stort fællesarrangement for 1000 nysgerrige børn og voksne fra de københavnske daginstitutioner. Der blev leget, løbet og børnene fik eksperimenteret med naturen, miljøet og sundheden. Til yderligere inspiration og for at give gode idéer til spændende og sjove natur-, miljø- og sundhedsaktiviteter er der i 2007 udarbejdet flere forskellige typer materiale med tilbud, ny inspiration og gode ideer til det videre miljøarbejde sammen med børnene hjemme i institutionen, i lokalområdet eller på en af miljøskolerne.

Miljøet var også i centrum, da 100 københavnske institutioner og skoler i november fik bevis på deres arbejde med miljøledelse ved et stort arrangement på Københavns Rådhus. I dagens anledning var festsalen fyldt med spændte og forventningsfulde børn og voksne. Genbrugsmaterialer blev forvandlet til fantastiske musikinstrumenter og efter at Hillerødsgades Skole og Vanløse Børne- og Ungdomscenter havde optrådt med et miljøinspireret musiknummer og alle havde fået deres miljøcertificeringsbevis, var det tid til selv at spille. Hele arrangementet sluttede med et festligt og larmende optog på Rådhuspladsen, til stor forundring for turister og travle københavnere.

Dyb koncentration på Store Inspirationsdag

Masser af energi og entusiasme i Søndermarken

HALETUDSENS FORUNDERLIGE FORVANDLING

*Store Inspirationsdag, Søndermarken,
den 4. september 2007, kl. 11.07*

23 børn samt et par voksne sidder på hug i en stor klump. De er alle udstyret med en grøn hale og de sidder med hænderne foldet foran på maven. Både børn og voksne går ind i en vuggende tranceagtig tilstand, og deres hoveder går op og ned som en hoppebold. Det ser ud til, at de hver især banker deres hoved mod et eller andet.

Vi er vidner til en gruppe børn, der er ved at opleve på egen krop, hvordan haletudsens liv og udvikling forgår.

Netop nu er haletuderne på vej ud af deres æg, som de har ligget i i nogle uger. Stopper man op for at se, kan man følge med i, hvordan hale-

tuderne kommer ud af deres æg og ganske langsomt bliver bedre til at svømme.

Et fugleskrig bryder idyllen og et par fiskehejrer kredser over vandhullet inden de slår sig ned for at fylde deres maver. De 23 børn med grønne haler er nu i fuld bevægelse og prøver på bedste vis at gemme sig eller flygte. Fiskehejrerne gør et stort indhug i haletudsebestanden inden de, med fyldte maver, flyver videre.

Da roen atter har sænket sig over vandhullet igen, kan man se, at der er noget, der irriterer haletuderne og med et siger det KAPOW og TJUNG og på en gang vokser der bagben ud på samtlige 23 haletudser.

Bim, bam, busse...

... jeg er en haletudse

Hvilket syn det er, fra at have været lidt usikker til bens, kan haletudserne nu pludselig slå kolbøtter og svømme baglæns og de er fuldt optaget af at afprøve deres nye evner. Der er ingen af dem, der bemærker de første fiskenet, der bryder vandoverfladen og som nu fyldes med forskrækkede haletudser. Der er pludselig dukket en børnehave op med net og spande og nu skal der fanges haletudser.

Vandhullet bliver på rekordtid tømt for haletudser, der nu alle befinder sig i to spande. Efter at være blevet studeret og mast sammen i spandene, bliver alle haletudserne dog sluppet løs igen og kan genoptage kunstsvømningen. Vi er godt nok nede på 22 stk. nu, da lille Olivia på næsten tre, syntes det er blevet lidt for spændende og lige skal have en pause. Der går ikke lang tid, før der igen er noget der generer de resterende haletudser og BOONG, SMUG, så har alle haletudserne fået forben.

Haletudserne er nu blevet til tudser og de sidder nu på alle fire. Deres stemmer er blevet dybe og efter at have tabt deres hale, kvækker de nu et farvel til deres brødre og søstre, KVAARK, KVARK, for hver især at begive sig ud i den store vide verden.

„Det er som altid en fornøjelse at lege denne leg med børnene”, siger Frank Olesen fra Børnehaver og Miljø, „selv om man er godt hæs efter en dag, hvor man har leget legen med 12 -14 forskellige børnegrupper”.

Børnenes glæde, engagement samt deres lyst til at fortælle om forløbet, taler sit tydelig sprog og koblet på Børnehaver og Miljø's forløb om „Haletudser og Søens Liv” er det et rigtig velfungerende og efterspurgt aktivitetsforløb.

Hvem kan løbe lige så hurtigt som en haj kan svømme?

GRØN VISION – GRØN INSTITUTION

Institutioner, der deltager i Grøn vision – Grøn institution arbejder på at give børnene ekstra mange gode oplevelser i relation til den nærliggende natur, blandt andet ved at benytte de københavnske parker og omkringliggende grønne områder til udforskning, til at røre sig i og til andre spændende og sjove aktiviteter. I institutionerne inddrages miljøet i dagligdagen, når både børn og voksne gennem en række aktiviteter arbejder med for eksempel affaldssortering og institutionens forbrug af vand, el og varme.

I 2007 kunne Grøn vision - Grøn institution føje endnu 40 institutioner fra henholdsvis Amager, Bispebjerg, Nørrebro og Vanløse til listen over deltagere. Det er institutioner, der vælger at sætte ekstra fokus på natur og miljø i det daglige pædagogiske arbejde.

Nye muligheder

Et af de vigtigste elementer i Grøn vision – Grøn institution er efteruddannelse. Her får pædagogerne fra de deltagende institutioner en række konkrete redskaber og idéer til, hvordan de kan inddrage og arbejde med naturen og miljøet i det daglige pædagogiske arbejde. Dertil kommer et formaliseret netværksarbejde og vidensdeling mellem naboinstitutioner.

Mange gør sig overraskende og positive erfaringer i den forbindelse. Således også Katrine, der er pædagogmedhjælper i Pandekagehuset, og for nylig er startet i Grøn vision – Grøn institution. Katrine udtaler: „Jeg var meget skeptisk overfor min kollegas forslag om, at jeg skulle med i det arbejde, for det at være i naturen med børnene sagde mig ikke rigtigt noget. Men efter bare et par kurser er jeg

blevet positivt overrasket over, hvor mange muligheder jeg har fået øje på, og hvor meget mere interessant naturen er blevet for mig.”

Grøn vision – Grøn institutionshåndbog

En meget flot og anvendelig håndbog, der blandt andet beskriver konceptet og giver en lang række idéer til arbejdet med børnene, blev i 2007 sendt ud til deltagerne.

Da Katrine fik håndbogen i hånden udbrød hun spontant: „Hvor er jeg glad for, at der nu er kommet en håndbog, så bliver det meget lettere at fortælle kollegerne om projektet...”

Grøn vision – Grøn institutionshåndbogen kan hentes på hjemmesiden: www.groeninstitution.kk.dk under punktet „Publikationer”.

Deltagere i Grøn vision – Grøn institution 2007

65 institutioner har deltaget i kurser og aktiviteter
635 børn har deltaget i kurser og aktiviteter
246 pædagoger har deltaget i kurser og aktiviteter

1.560 børn er i institutioner, der deltager aktivt i Grøn vision – Grøn Institution
2.210 børn yderligere er i institutioner, der i 2008 deltager i Grøn vision – Grøn institution

Mon der bor noget derinde?

BØRNEHAVER OG MILJØ

Børnehaver og Miljø tilbyder en række forskellige miljø- og naturaktiviteter, der henvender sig specielt til børn i aldersgruppen 3-6 år. Aktiviteterne er sammensat, så der er udfordringer og oplevelser for både den tre årige og den seks årige, hvad enten de finder sted på en af Miljøtjenestens 3 eksperimenterende miljøskoler eller hjemme på institutionen.

2007 har som de foregående år, budt på en række gode, spændende og sjove oplevelser for de børn og voksne, der har gjort brug af de tre miljøskolers tilbud, hvad enten de har deltaget i et nisseforløb på Naturværkstedet, leget med skibe på Energi- & Vandværkstedet eller været på krabbetur på Øresundsmiljøskolen.

Naturvidenskab i Børnehøjde

Børnehaver og Miljø har i 2007 arbejdet på at videreudvikle „Naturvidenskab i Børnehøjde”, som en del af miljøskolernes tilbud til børnene i de københavnske daginstitutioner. Aktiviteterne starter og slutter med et forløb på en af de tre miljøskoler, men størsteparten af forløbet forgår hjemme på den enkelte institution, hvor børn og institutionens voksne i fællesskab beskæftiger sig med en eller flere miljøaktiviteter og hvor det er institutionens egne pædagoger, der forestår formidlingen.

I 2007 har Børnehaver og Miljø i den forbindelse afprøvet et nyt forløb på Øresundsmiljøskolen, hvor 10 institutioner fik tilbuddet om at passe en krabbe i en uge. Da arrangementet skulle løbe af stablen viste det sig, at det ikke var muligt at skaffe krabber nok, så det blev i stedet til at institutionerne fik

Der er fuld gang i æblepressen

Alle samles rundt om bålet

rejer med hjem, hvilket fungerede fint. Ud over det nye forløb tilbød Naturvidenskab i Børnehøjde også de to populære forløb fra sidste år „Haletudsens Forvandling” og „Fra Spire til Majsmark”.

Ca. 450 børn og 85 voksne deltog i et eller flere af de tre forløb som Naturvidenskab i Børnehøjde udbød i 2007, hvilket er lidt over en fordobling i forhold til året før.

Besøgende i 2007

1789 børn

313 voksne

Kurser og temauger

Ligesom året før tilbød Miljøtjenesten igen i 2007 seks forskellige aktivitetsforløb til de københavnske daginstitutioner i sommerhalvåret. Børnehaver og Miljø benyttede sig af skolernes sommerferie til at holde åbent på de tre miljøskoler tre dage om ugen for de 3-6 årige. Ud over disse aktiviteter introducerede Børnehaver og Miljø som noget nyt to temauger om Vikingernes Liv på Naturværkstedet.

Børnehaver og Miljø tilbød i 2007 en række forskellige kurser, som „Leg med Vinden”, „Vandhulskursus” og „Naturen for Begyndere” for det pædagogiske personale på de københavnske daginstitutioner.

NATURVÆRKSTEDET KLØVERMARKEN

Naturværkstedet Kløvermarken er stedet, hvor byens mindste børn går på opdagelse, leger og lærer i det unikke og eventyrligt anlagte naturområde mellem Kløvermarken og Christianshavns volde.

Naturværkstedets pædagogiske tilbud er primært målrettet Københavns Kommunes daginstitutioner og indskolingsklasser, hvor lærings- og oplevelsesmulighederne hele tiden udvikles med fokus på miljø, natur og naturfænomener og det er et af stederne, hvor storbybørn kan få grundlagt deres basale kendskab til naturens mangfoldighed. Desuden kan byens borgere, både børn og voksne besøge stedet og gå på opdagelse i et af Københavns inspirerende grønne åndehuller.

På Naturværkstedet udvikles der løbende nye lærings- og oplevelsesmuligheder. I 2007 besøgte en række børn fra børnehaver og fritidshjem således det nye kulturhistoriske værksted, ligesom der i fjorten dage var fokus på Vikingeliv og Håndværk. Som et nyt videnscenter for alternativ vedvarende energi for småbørn, arbejdes der på at udvikle nye eksperimenter og miljørelaterede sanseoplevelser som pædagogisk kan medvirke til at børnene kan få en naturfaglig omverdensforståelse og kendskab til vores vedvarende energiresourcer.

Naturværkstedet har desuden stået for og afholdt en række inspirationskurser, hvor både lærere og pædagoger havde mulighed for at efterprøve en række idéer i praksis. Temaerne tog blandt andet sit udgangspunkt i „Naturvidenskab i Børnehøjde“, „Vindens kraft“, „Design af udearealer“ og „Fremstilling af Naturmaling“. Blandt Naturværkstedets brugere, er det tydeligt, at der er en stigende interesse for inspiration og fornyelse i form af kurser og særlige arrangementer.

Prisværdig indsats

Ud over de daglige besøg af børn og voksne fra daginstitutioner og indskolingsklasser samt københavnske børnefamilier, benytter forskellige interessegrupper Naturværkstedet.

En række af disse interessegrupper og tilfredse brugere er så glade for Naturværkstedet og for det pædagogiske arbejde, der finder sted her, at de i 2007 slog sig sammen og bevirkede at Naturværkstedets pædagogiske leder Lis Vallentin fik Nordea Danmark-Fondens påskønnelsespris, for sit unikke arbejde, smittende glæde og engagement med at vække de mindre børns interesse for natur og miljø.

En anden festlig begivenhed i 2007 var afholdelsen af 20 års jubilæet for Naturværkstedets samarbejdspartner Københavns Miljø og Energikontor. Trods vejrets luner og en byge eller fem, blev det en fornøjelig dag med musik, taler og festlig underholdning og ikke mindst gratulanter fra nær og fjern.

Arrangementer for hele familien

I 2007 har Naturværkstedet igen slået dørene op og inviteret de københavnske familier indenfor til en række offentlige arrangementer: De vilde blomsters dag, Åbent hus og have med udgangspunkt i det Økologiske Demonstrations hus med bæredygtige løsninger som solvarme, solceller, vindmølle, papir-isolering og kompost toilet, urtespiralens velduftende krydderurter og Miljøfestival 2007, der foregik over flere dage med temaer som „Vi høster“, „Vindenergi“ og „På opdagelse i naturen“.

Naturværkstedet har også deltaget i en række af Miljøtjenestens større fællesarrangementer. Blandt andet Store Inspirationsdag i Søndermarken og ved Miljøledelses store arrangement på Rådhuset, hvor 100 skoler og institutioner fik bevis på, at de var blevet miljøcertificeret.

Besøgende i 2007

Ca. 6000 børn
Ca. 2500 voksne

Ægte „naturperler“

ENERGI- & VANDVÆRKSTEDET

Energi- & Vandværkstedet er en eksperimenterende miljøskole, som har til huse på et nedlagt vandværk i Valby. Her kan institutioner og folkeskoleelever fra Københavns Kommune gennem leg og læring fordybe sig i energiens og vandets hemmeligheder gennem en række unikke undervisningsforløb. Børnene

får i løbet af en sjov og lærerig dag forståelse for energiens og vandets betydning som livsvigtige ressourcer, det er værd at passe på.

Energi- & Vandværkstedet har nu igennem 10 år fungeret som undervisningsinstitution i Københavns Kommune. De første år fungerede stedet

Bondegården reddes fra vandmasserne

hovedsageligt som rundvisningssted, men store ombygninger, en nytænkende pædagogik og unikke pædagogiske installationer gør at Energi- & Vandværkstedet i dag er et anerkendt Science-center både nationalt og internationalt.

Energi- & Vandværkstedet tilbyder undervisningsforløb inden for energi og vand, med hovedvægt på den tekniske infrastrukturens historie. Stedet har vundet flere priser og er kendt for sin måde at samtænke miljø, science, innovation og grøn teknologi i sine undervisningstilbud.

Nyheder på Energi- & Vandværkstedet

Energi- & Vandværkstedet har i 2007 for første gang siden åbningen gennemgået en renovationsfase, idet Vandværkstedet, som var det første eksperimenterende værksted, der åbnede på Energi- & Vandværkstedet, er blevet fornyet og i dag fremstår som en helhed i tråd med resten af stedet.

Energi- & Vandværkstedet har i 2007 haft særlig fokus på naturvidenskab og er i årets løb indgået i et samarbejde med Naturfagssatsningen, som er en del af den store københavnske satsning på skoleområdet, „Faglighed for Alle”. Der er dels udviklet to eksemplariske forløb med henholdsvis „Naturvidenskab & piger” samt „Naturvidenskab & teknologihistorie” i fokus og dels er miljøskolen blevet brugt som læringsrum i forbindelse med afholdelse af efter- og videreuddannelse i naturvidenskabelige fag.

Endelig er stedets højteknologiske brintanlæg blevet færdigt og det første prøveforløb er afholdt med succes for et begejstret hold elever.

Antal besøg

I løbet af 2007 modtog Energi- & Vandværkstedet besøg af i alt 333 institutioner og skoleklasser.

Fordelingen af børn fremgår af figuren.

Herudover modtager Energi- & Vandværkstedet jævnligt besøg af miljøambassadører, afholder pædagogiske dage og foretager rundvisninger. Eksempelvis besøgte Margrethe Vestager i november Energi- & Vandværkstedet, som hun som tak for besøget forærede et ton ubrugt CO².

Andre aktiviteter

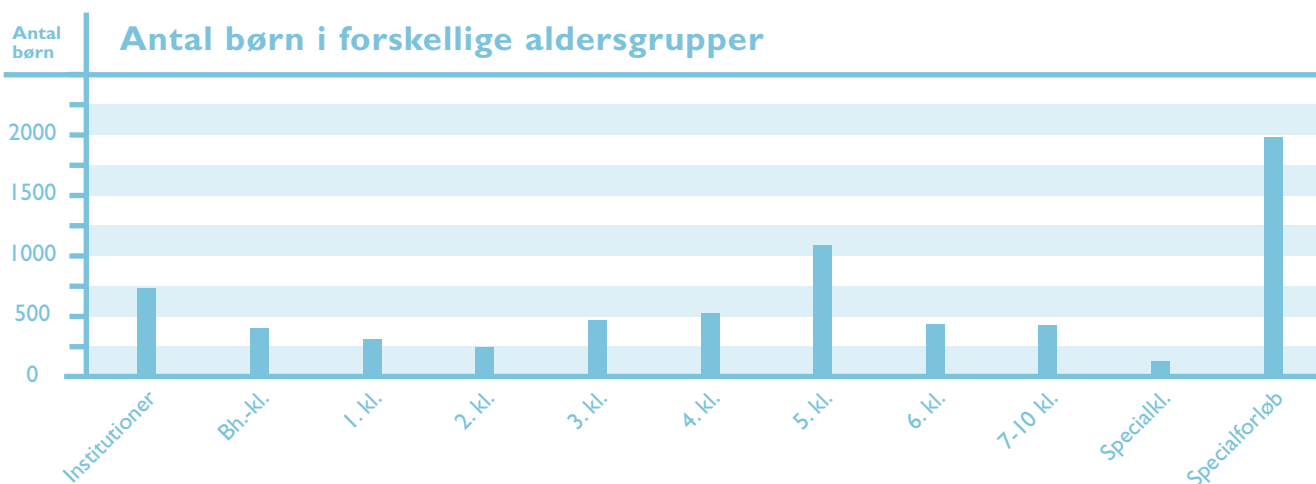
Energi- & Vandværkstedet er med i en række naturvidenskabelige arrangementer og afholder desuden flere årlige åbent hus arrangementer for offentligheden.

I 2007 har Energi- & Vandværkstedet bl.a. deltaget i Miljøfestivalen med tre store åbent hus arrangementer, Forskningens Døgn og Dansk Naturvidenskabsformidling med mere end tolv besøgende klasser. Sidstnævnte arrangement fik en flot pressedækning i Nyhedsavisen.

Besøgende i 2007

Børnegrupper i alt 333/ 5994 personer
 Voksengrupper i alt 88/ 1320 personer
 Offentlige arrangementer 3/ 715 personer
 Efteruddannelse 39 grupper/ 585 personer

I alt 9349 besøgende

Hajer i sigte!

ØRESUNDSMILJØSKOLEN

Havnen og havet er opdrejningspunktet for Øresundsmiljøskolen. Med base i det gamle krudtdæpot på Carls Bastion på Holmen arbejder Øresundsmiljøskolen med byens kulturhistoriske miljøer og med Øresunds miljø, natur og historiske betydning.

Børn i alle aldre får gennem aktivitet, bevægelse, undersøgelse og eksperimenter en forståelse af, hvad beliggenheden ved Øresund har betydet for Københavns udvikling som hovedstad samt mulighed for at komme tæt på de dyr, der lever i havnen og i Øresund.

Øresundsmiljøskolen har i løbet af 2007 arbejdet på at udvikle en række nye undervisningsforløb med udgangspunkt i den nærliggende Amager Strandpark, Arsenaløen og med særlig fokus på at vække interessen for naturfag blandt de københavnske piger.

Naturvidenskab er også for piger

I forbindelse med Naturfagssatsningen har Øresundsmiljøskolen i 2007 haft særlig fokus på at fremme pigers interesse for naturfag. Opdelt i pige- og drengehold gennemførte fire 7. klasser således undervisningsforløbet „Biolog for en dag” i havnen. Forinden havde klasserne haft en snak om, hvad de ville arbejde med i fremtiden og fået en introduktion til biologernes arbejdsområder. Resultatet blev en række elevartikler om dagens oplevelser og undersøgelser. Læs Isas beretning på side 26.

Ny natur undersøges

Amager Strandpark er nyanlagt kunstig natur midt i storbyen. En række klasser kunne i 2007, og vil i årene fremover, følge den naturlige udvikling i strandparken. Over de kommende år vil eleverne registrere dyr og planter og undersøge de fysiske/kemiske forhold i strandparken for at følge indvandringen.

Samarbejde, jagt og fiskeri

Pilotprojektet Jagt og fiskeri er en udfordringer for alle sanser. Eleverne fik fingrene i fasaner, skød med bue og tømte ruser. Undervejs så de på udviklingen i jagtredskaber fra flintevåben til moderne jagtbuer.

Samarbejdsøvelser på Arsenaløen er en anden nyudviklet aktivitet fra 2007. Eleverne klatrer, balancerer og samarbejder om at løse en række opgaver i naturen, hvor de skal være kreative og inddrage alle i gruppen.

Offentlige arrangementer og store fællesarrangementer

2007 bød igen på en række offentlige arrangementer blandt andet det årlige sildemarked og natfiskeri i havnen på Kulturnatten og det nye „Hajer i Sigte”. Alle tre arrangementer var særdeles populære og velbesøgte. Desuden deltog miljøskolen i offentlige arrangementer andre steder i byen; Sjøv med Krabber og Stranddage på Amager Strand og Havnens dag samt et dansk Galathea-arrangement i centrum.

Herudover deltog miljøskolen i Miljøfestival 2007, Store Inspirationsdag i Søndermarken og miljøledelsesarrangementet på Københavns Rådhus.

Besøgende i 2007

Børn i alt 4497
Voksne i alt 228

Børnegrupper i alt 193
heraf 45 børnehaver, 2 fritidshjem, 146 skoler

8 offentlige arrangementer med
i alt 2200 besøgende

BIOLOG FOR EN DAG

Af Isa, 7.v fra Christianshavns Skole

„Biolog for en dag” hvordan det? Det er da heller ikke alle, der får chancen for det, men den chance har 7.v fra Christianshavns Skole haft, og der er masser at fortælle.

Den 6. maj 2007 tog vi i 7.v fra Christianshavns Skole ud til Øresundsmiljøskolen på Holmen. Det er en gammel bastion.

Vi blev taget godt imod af to yngre biologer, som viste os indenfor. Vi fik et stykke tid til at kigge nærmere på de spændende bassiner, der var også et stort røre-bassin (altså et bassin, hvor man måtte røre ved alt, der var dernede), hvor der var skrubber, ål og en anden slags fisk som mindede lidt om en ål. Vi fik at vide, at alle de dyr, der var i huset var fanget i kanalen eller lige ude i Øresund. De kaldte os hen og sidde ved nogle borde og fortalte os, hvad dagen skulle gå ud på.

Da vi fik at vide, at vi skulle lege biologer for en dag, blev de fleste ret skeptiske, men vi fik alle sammen en dejlig, sjov og ikke mindst lærerig dag.

Pigerne blev udstyret med selvoppustelige redningsveste med god sikkerhed.

Så kom vi ud at sidde i en lille orange båd sammen med den kvindelige biolog. Vi sejlede langt ud i kanalen for at undersøge den.

Vi fandt ud af mange forskellige ting.

Bunden var noget at det mest ulækre vi nogen sinde havde set, den var meget mørkegrøn, og der var faktisk også noget sort i den. Den stank at rådne æg, og vi troede ikke, at der kunne leve noget som helst, men dér tog vi fejl. Der levede en hel masse blåmuslinger.

Den kvindelige biolog, Pernille, fortalte os at den så sådan ud og lugtede sådan på grund at noget svovl. Vi regnede også med at vandet var meget mere grumset nede ved bunden end det var i overfladen, men dét var heller ikke rigtigt, den var helt klar begge steder.

Vi målte også ilten og fandt ud af, at der var næsten lige så meget ilt ved bunden som ved overfladen. Til sidst hentede vi et par ruser ind, der var en hel masse krabber, nogle skrubber og en enkelt ål.

Da vi kom tilbage byttede vi roller med drengene, så vi fik vaders på, og gik ud i havnen. Vi fik alle sammen et fiskenet, og så skulle vi se, hvad vi kunne fange.

Vi fangede en hel masse rejer, nogle få hundestejler, og jeg fangede en enkelt lille bitte krabbe.

Da drengene kom tilbage, gik vi alle sammen hjem fra en tur, som alle havde nydt.

Fremtidens biologer?

Hvilken snegl kommer først over målstregen?

ON-LINE BOOKNING

Det har gennem de seneste par år været muligt at booke aktivitetsforløb på de eksperimenterende miljøskoler via internettet. Den elektroniske booking gør det muligt for lærerne og pædagogerne at planlægge undervisnings- og aktivitetsforløb i ro og mag hjemme på skolen eller institutionen.

Ved at indtaste nogle få oplysninger om børnenes alderstrin bliver læreren eller pædagogen præsenteret for alle de muligheder, der er for netop hans eller hendes børnegruppe/ elever.

Efter en indkøringsperiode anvender lærere og pædagoger på de københavnske folkeskoler og daginstitutioner nu udelukkende den elektroniske booking, når de skal booke et besøg på Energi- & Vandværkstedet, Øresundsmiljøskolen eller kommunens mange naturskoler. Det er tydeligt at

mærke at såvel lærere som pædagoger er blevet fortrolige med metoden og at de sætter pris på mulighederne og fleksibiliteten for at booke et eller flere forløb på de københavnske miljøskoler, når det passer ind i deres planlægning. Det eneste der kræves er adgang til en PC med internetadgang. På grund af tekniske vanskeligheder har det ikke været muligt at booke Naturværkstedet Kløvermarken indtil nu. Men fra 1. januar 2008 er det også blevet muligt at booke Naturværkstedet Kløvermarken. Miljøtjenesten kan således tilbyde elektronisk booking af alle tre miljøskoler:

- Naturværkstedet Kløvermarken
- Energi- & Vandværkstedet
- Øresundsmiljøskolen

OFFENTLIGE ARRANGEMENTER

Ud over de daglige aktiviteter og forløb for børn og unge deltager Miljøtjenesten også i en lang række offentlige arrangementer. I 2007 blev dørene slået op til det hidtil største antal offentlige arrangementer med Miljøtjenesten som aktør, og alle interesserede københavnere blev inviteret på spændende oplevelser og lærerige aktiviteter. Børn og voksne kunne i løbet af året opleve og deltage i miljø- og naturaktiviteter rundt omkring i storbyens rum og på alle 3 miljøskoler.

Naturværkstedet Kløvermarken

Mange københavnske familier har allerede fået øjnene op for Naturværkstedet Kløvermarken, og de brugte i 2007 flittigt Naturværkstedets naturlegeplads i weekender og ferier. Her legede børn og voksne, grillede eller blev klogere på økologisk byggeri med bæredygtige løsninger som solvarme, solceller, vindmølle, papirisolering og kompost toilet og fik ideer til grønne altankasser ved en af miljøskolens to tematiserede offentlige arrangementer, som blev afholdt i samarbejde med Energitjenesten og Landforeningen for Økologisk Byggeri. Sammen havde familierne mulighed for at opleve naturens mange sider på Naturværkstedet, omgivet af hovedstadens mange spir og tårne og storbyens trafik.

Energi- & Vandværkstedet

Ud over aktiviteterne i forbindelse med Miljøfestival 2007, afholdt Energi- & Vandværkstedet i 2007 sammen med Københavns Energi og naturvejlederne fra Vej og Park to store, offentlige Åbent Hus arrangementer, hvor alle interesserede havde mulighed for at nyde godt af de mange spændende aktiviteter, miljøskolen til daglig tilbyder børn og unge i Københavns Kommune. Dagen blev brugt på at eksperimentere og blive klogere på vand og energi, og mange blev tiltrukket af tilbudet om at opleve et samfund baseret på brint og se nærmere på Damhussøens dyre- og planteliv fra Energi- & Vandværkstedets pontonbåde og kanoer.

Øresundsmiljøskolen

Øresundsmiljøskolen slog vanen tro dørene op og inviterede indenfor til en række arrangementer. På forårets første offentlige arrangement „Hajer i sigte!“ kunne børn og voksne blive klogere på nogle af de spændende haj- og rokkearter, der findes i de danske farvande og finde ud af, hvor ufarlige de er. Hovedparten af de 500 besøgende blev dybt forundret, da de hørte, at der findes over 20 forskellige hajarter i Danmark, varierende i størrelser fra 60 cm og helt op til 12 meter. Dagens helt store trækplaster var en 3 meter lang sildehaj, som folk nysgerrigt fik lov at

3 meter lang sildehaj

se og røre ved. I løbet af dagen blev der uddelt 120 kg smagsprøver af det velsmagende hajkød, som blev stegt over bålet og mange børn fik også en hajtand med hjem.

Dagen bød på mange andre aktiviteter. Børn kunne lave deres egen hajmaske, måle sig med hajerne og løbe om kap med de danske hajer på en specielt indrettet løbebane. Miljøskolens akvarier kunne også fremvise en levende småpletet rødhaj, som yngler lokalt i Øresund.

2007 bød på en række andre offentlige arrangementer blandt andet det årlige sildemarked og natfiskeri i havnen på Kultur natten, begge dele i det gamle krudtdepot på Carls Bastion. Desuden deltog miljøskolen i offentlige arrangementer andre steder i byen; Sjøv med Krabber og Stranddage på Amager Strand og Havnens dag samt et dansk Galathea-arrangement i centrum.

Miljøfestival 2007

Miljøfestivalen er et fast, årligt tilbagevendende indslag, hvor store og små københavnere kan se, hvad der rører sig på miljøområdet. Miljøtjenesten har gennem årene været stærkt repræsenteret på festivalen med en lang række aktiviteter, som specielt retter sig mod børn og unge. I år blev børne- og ungeaktiviteterne som noget nyt afholdt der, hvor det foregår til daglig, nemlig ude på kommunens miljø- og naturskoler. De københavnske familier kunne vælge mellem hele ti forskellige arrangementer med temaer som „Tag med ud og fisk“, „Vi høster“, „Vindenergi“ og „På opdagelse i naturen“. Arrangementerne var fordelt over 4 dage og placeret på 5 forskellige lokaliteter.

MILJØTJENESTENS MEDARBEJDERE 2007

Per Quaade
afdelingsleder
Miljøtjenesten
Tlf. 33 66 43 64
E-mail: pq@buf.kk.dk

Susanne Skavn
pædagogisk medarbejder
Kommunikation og it
Miljøtjenesten
Tlf. 33 66 43 71
E-mail: ss@buf.kk.dk

Marianne Sylvest
projektleder
GrønVision – Grøn Institution
Tlf. 33 66 42 24
E-mail:
marianne.sylvest@buf.kk.dk

Tonny Sjelle
naturkonsulent
Miljøfestival mm.
Tlf. 33 66 43 72
E-mail: tosjel@buf.kk.dk

Henrik Gretoft
souschef
Miljøtjenesten
Tlf. 33 66 43 65
E-mail: hg@buf.kk.dk

Jesper Steenberg
innovationsleder
og pædagogisk leder på
Energi- & Vandværkstedet
Tlf. 33 66 43 66
E-mail: jes@buf.kk.dk

Frank Olesen
pædagogisk medarbejder
Børnehaver og Miljø
Tlf. 33 66 41 58
E-mail: froles@buf.kk.dk

Dorte Salomonsen
pædagogisk leder
på Øresundsmiljøskolen
Tlf. 33 66 42 33
E-mail: dsa@buf.kk.dk

Malene Enderberg
administrativ medarbejder
Miljøtjenesten
Tlf. 33 66 43 70
E-mail:
malene.enderberg@buf.kk.dk

Ghita Juul Lentz
pædagogisk medarbejder
Energi- & Vandværkstedet
Tlf. 33 42 58 96
E-mail: ghpovl@buf.kk.dk

Lis Vallentin
pædagogisk leder på
Naturværkstedet
Tlf. 20 66 80 05
E-mail: livall@buf.kk.dk

Jonas Jørgensen
pædagogisk medarbejder
Øresundsmiljøskolen

Følgende personer har desuden været tilknyttet Miljøtjenesten i 2007

Charlotte Drud
projektmedarbejder
Tlf. 33 66 42 67
E-mail: chdrud@buf.kk.dk

Pernille Bondo Harders
biolog
Øresundsmiljøskolen

Lene Verner Hansen
webredaktør
E-mail: lene@fakirskolen.dk

Trine Kofoed
Thomas Munksgaard

Jens Prom

Jørn Waneck

MILJØTJENESTENS STYREGRUPPE 2007

Michael Hastrup

Teknik- og Miljøforvaltningen

Greta Nedergaard

Teknik- og Miljøforvaltningen

Morten Stanley

Københavns Energi

Per Quaade

Børne- og Ungdomsforvaltningen

MILJØTJENESTENS VIGTIGSTE SAMARBEJDSPARTNERE I 2007

Børne- og Ungdomsforvaltningen

Teknik- og Miljøforvaltningen

Agenda 21 centrene i København

Energitjenesten

Foreningen NORDEN

Frie Børnehaver og Fritidshjem

Friluftsrådet

I/S Amagerforbrænding

I/S Lynettefælleskabet

Københavns Energi

Københavns Miljø og Energikontor

Center for Miljø i København

R98

Skov- og Naturstyrelsen

Vej og Park

